

ความสัมพันธ์ของการพัฒนาเมืองภูเก็ตกับการเมืองท้องถิ่น\*  
Relations of Urban Development and Local Government: Case  
Study of Phuket City, Thailand

<sup>1</sup>สุดรัก หนูนิม และ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

<sup>1</sup>Sudrag Noonim and Pitch Pongsawat

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Political Science Chulalongkorn University, Thailand

<sup>1</sup>Email: Sudfha109@gmail.com



## บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์การพัฒนาเมืองภูเก็ตกับการเมืองท้องถิ่นมุ่งทำความเข้าใจความสัมพันธ์ในอำนาจของนักการเมืองท้องถิ่นกับพื้นที่เมืองในระดับนคร ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจการเมือง โดยมีคำถามการวิจัยคือ 1) ลักษณะการพัฒนาทุนนิยมของจังหวัดภูเก็ตเชื่อมโยงหรือมีผลต่อการเมืองท้องถิ่นอย่างไรและ 2) ทุนนิยมชนิดใดที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้เมืองภูเก็ตเกิดการพัฒนา การศึกษาครั้งนี้ได้อาศัยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาพื้นที่เมืองของเทศบาลนครภูเก็ต ผลการศึกษาพบว่าทุนนิยมในเมืองนครภูเก็ตทำให้เกิดผลประโยชน์ทางธุรกิจในพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งทำให้นักการเมืองท้องถิ่นที่เข้ามาแย่งชิงอำนาจในพื้นที่เมืองแห่งนี้ได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตของเมืองนครภูเก็ตผ่านโครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้พื้นที่เมืองถูกขยายและพัฒนาออกไป เป็นที่ประจักษ์ว่ากลุ่มการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งมาโดยตลอดระยะเวลากว่า 20 ปีมีเพียงกลุ่มเดียวคือ กลุ่มคนหนุ่ม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มล้วนแล้วแต่เป็นนายทุนในพื้นที่ที่มีการสะสมทุนทางเศรษฐกิจมาตั้งแต่ยุคทุนนิยมเหมืองแร่ นครภูเก็ตตั้งแต่ปี 2540 จนกระทั่งถึงปัจจุบันถูกขับเคลื่อนโดยทุนนิยมที่ขับเคลื่อนในพื้นที่เทศบาลนครภูเก็ตคือทุนนิยมวัฒนธรรม

**คำสำคัญ:** เมืองทุนนิยม; เศรษฐศาสตร์เมือง; เศรษฐศาสตร์การเมือง; จักรกลการเมือง

---

\*Received May 29, 2019; Revised June 25, 2019; Accepted August 30, 2019

## **Abstract**

This articles on the study of the relationship between Phuket city's development and local politics aims to understand the relationship in the power of local politicians and urban areas at the city level by using the concept of political economy. Research questions are 1) how the capitalist development of Phuket connects or affects local politics and 2) what kind of capitalism is the driving force for Phuket's development. This study relies on qualitative research methods through the study of urban areas of Phuket Municipality. The study results that capitalism in the city of Phuket leads to benefits for local businesses in large scale and allows local politicians to take over the power in this city and be benefited from the growth of Phuket City through various development projects. These result in urban enlargement and development. Obviously, the group of the young politician is the one and only political group who won the election in this city for over 20 years. Their members are all local capitalists who perform economic accumulation in areas since the period of mining capitalism in Phuket city in 1997. Presently, Phuket municipality is driven by culture capitalism.

**Keywords:** Capitalist city, Political economy, Economical politic, Political mechanism

## บทนำ

ตลอดระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา เราจะเห็นการศึกษาแบบแยกส่วนในการปกครองท้องถิ่นและการศึกษาเมือง กล่าวคือ หากเป็นการศึกษาเรื่องการเมืองท้องถิ่น เราจะเห็นความพยายามในการอธิบายพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของการเมืองท้องถิ่นที่พบบ่อยที่สุด 2 รูปแบบ รูปแบบแรกเป็นการอธิบายการเมืองท้องถิ่นโดยกลับไปศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองท้องถิ่น ในรูปแบบนี้มุ่งวิเคราะห์ให้เห็นบทบาทของนักการเมืองที่มีต่อกระบวนการกระจายอำนาจตลอดช่วงสองทศวรรษหลังปีพ.ศ.2540 มิติในการศึกษามีตั้งแต่ภารกิจอำนาจหน้าที่ การจัดงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การขับเคลื่อนนโยบายไปจนถึงโครงสร้างรูปแบบการบริหารของท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ งานเขียนของมรุต วันทนากร (2549) ที่ได้นำกรอบวิธีเรื่องการเลือกตั้งท้องถิ่นมาอธิบายให้ตรงและชัดเจนทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติ ทั้งผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังจัดให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี มีการพิจารณาในแง่มุมมองอำนาจของการบริหารงานนายกเทศมนตรี และคณะเทศมนตรี การเข้าสู่อำนาจของนักการเมืองท้องถิ่น

รูปแบบที่สองเป็นความพยายามอธิบายวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ การเลือกตั้ง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายอุปถัมภ์อันสอดคล้องกับงานเขียนของ เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2558) ภิญโญ ต้นพิทยคุปต์ (2553) จิราภรณ์ คำจันทร์ (2547) ที่ได้ค้นหาคำตอบการเมืองระดับท้องถิ่นในประเด็นการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทยเกี่ยวกับการเลือกตั้งว่าได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจในท้องถิ่นอย่างไร ตลอดจนการศึกษาความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่เคยมีความเชื่อว่าเป็นหัวใจของการเมืองระดับชาติและการเมืองท้องถิ่นนั้นยังคงดำรงอยู่หรือไม่ หากดำรงอยู่ปรากฏในรูปแบบใดโดยเฉพาะคำถามเรื่องพรรคการเมืองระดับชาติที่มีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายทางการเมืองในท้องถิ่น

งานวิจัยฉบับนี้ได้ค้นพบว่า ระบบทุนนิยม ได้เข้ามาทำงานในเมืองภูเก็ตอย่างค่อยเป็นค่อยไปตั้งแต่ยุคเหมืองแร่ส่งผลให้เมืองภูเก็ตเป็นเมืองที่มีความมั่นคงในทางเศรษฐกิจสูงเมืองหนึ่งของประเทศไทย และ นักการเมืองท้องถิ่นได้ใช้ความมั่งคั่งของทุนนิยมผ่านโครงการต่างๆ ที่ลงมาสู่เมืองภูเก็ต เพราะฉะนั้นการขยายเมืองจึงเกิดจากโครงการพัฒนาของนักการเมืองท้องถิ่นเทศบาลนครภูเก็ต จากจุดนี้เองเกิดเป็นข้อต่อสู้อันทางนโยบายต่างๆของนักเลือกตั้งและบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ผลคือเมืองกลายเป็นพื้นที่สำคัญที่ทำให้ทุนนิยมได้ทำงาน

งานวิจัยฉบับนี้จึงให้ความสนใจเมืองของจังหวัดภูเก็ตโดยมุ่งศึกษาเทศบาลนครภูเก็ตเป็นหลัก เหตุเพราะเทศบาลนครภูเก็ตเป็นเมืองที่มีความเก่าแก่และเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีระยะของเวลาความเป็นเมืองยาวนานหลายร้อยปี ภายในพื้นที่ของเทศบาลนครภูเก็ต

ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยว เป็นศูนย์การค้าการปกครอง การศึกษา มีประชากรทั้งประชากรดั้งเดิมและประชากรแฝงอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครอีกทั้งด้วยเมืองภูเก็ตมีความสำคัญของการเป็นเมืองท่าเก่า เมืองแห่งเหมืองแร่ วิวัฒนาการจนกระทั่งเป็นเมืองหลวงแห่งการท่องเที่ยวของประเทศไทย ตัวตนของเมืองภูเก็ตสร้างมูลค่าและความสำคัญของเมืองมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

### การทบทวนวรรณกรรม

1. พฤติกรรมการเลือกตั้งในการเมืองท้องถิ่นภาคใต้ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์นักการเมืองคนใต้ และการเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องของจักรกลการเมือง กล่าวคือ

#### 1.1 การเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์นักการเมืองคนใต้

Marc Askew (2551) ได้มองแนวคิดการเมืองในประเทศไทยผ่านงานเขียน Performing Political Identity: The Democrat Party in Southern Thailand ว่า รูปแบบของการเมืองท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคมักขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครในทางการเมือง” แต่สำหรับภาคใต้ Marc ค้นพบว่า สาเหตุที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมืองที่ได้รับความนิยมในภาคใต้มานานหลายสิบปี เนื่องมาจากการสร้างอัตลักษณ์นักการเมืองคนใต้โดยการ “ชูความเป็นคนใต้” เมื่อผนวกกับการอาศัยเครือข่ายสมัครพรรคพวก รวมทั้งกลวิธีหาเสียงอื่น ๆ อาทิ การปราศรัยโดยใช้ภาษาถิ่นในการหาเสียงทำให้ประชาชนคนใต้รู้สึกประทับใจ การสร้างความเป็นพวกพ้องนิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์สามารถยึดครองสนามเลือกตั้งภาคใต้ได้ค่อนข้างเบ็ดเสร็จทั้งในการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นภาคใต้นับแต่ต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา

#### 1.2 การเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องของจักรกลการเมือง

งานวิจัยของ เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2558) เรื่อง ทึบบัตรกับบุญคุณ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวพบว่า การเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องของจักรกลการเมือง อันมีเหตุผลที่มวลชนไปลงคะแนนเสียงให้นักการเมืองด้วยความรู้สึกจงรักภักดีและรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณที่นักการเมืองเคยช่วยเหลืออุปถัมภ์ ค้ำจุน (สิ่งที่อุปถัมภ์อาจเป็นในรูปแบบของวัตถุ สิ่งของ หรือตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือการให้ความช่วยเหลือเมื่อมวลชนมีงานบุญต่าง ๆ) ดังนั้น การไปลงคะแนนเสียงของประชาชนจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับนโยบายหรือความสามารถของผู้สมัครรับเลือกตั้ง แต่เนื่องจากเห็นถึงผลประโยชน์เฉพาะหน้าที่ตนจะได้รับผ่านห้วคะแนนหรือผู้นำชุมชนที่เป็นตัวเชื่อมข้อเรียกร้องของประชาชนกับนักการเมืองเข้าหากัน

## 2. การพัฒนาเมืองภูเก็ต

### 2.1 การปฏิบัติการทางอำนาจในระดับเมือง

พิชญ พงษ์สวัสดิ์ (2560) ได้อธิบาย “การเมืองนคร (Urban Politics)” ไว้ในหนังสือ เมือง กิน คน ศึกษาการทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะของ “พื้นที่” ที่เกิดปฏิบัติการทางการเมืองขึ้นโดยโครงสร้างการปกครองระดับเมือง คือ การปกครองในระดับเทศบาลขึ้นไป เป็นการศึกษาและทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตเมืองกับมิติทางการเมือง ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปฏิบัติการทางอำนาจที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้มากขึ้นและเข้าใจว่าการเมืองในระดับเมืองนั้น ไม่ได้มีเฉพาะเรื่องของการเลือกตั้ง การจัดการปกครองหรือการออกกฎหมายเท่านั้น แต่การเมืองในระดับเมืองยังเป็นตัวแสดงสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาเมืองผ่านโครงการพัฒนาต่างๆในระดับเมืองอีกด้วย

ญาณันท์ สกลบุญพาณิชย์ (2554) ได้ทำการศึกษาประเด็นการพัฒนาเมืองผ่านวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ประวัติศาสตร์ภูเก็ตสมัยใหม่ พ.ศ. 2500 -2550” โดยใช้เหตุการณ์จลาจลเผาโรงงานแทนทาลัมคัดค้านผู้ประกอบการเหมืองแร่ดีบุกเป็นยุคเปลี่ยนสำคัญของเมือง เพราะหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว เมืองภูเก็ตได้เข้าสู่ยุคของเมืองแห่งการท่องเที่ยว ซึ่งญาณันท์ได้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเศรษฐกิจของภูเก็ตในแต่ละยุคตั้งแต่ยุคเหมืองแร่ สู่อุตสาหกรรมพาณิชยกรรมมาจนถึงยุคแห่งการท่องเที่ยวว่าทำให้สังคม วัฒนธรรมและเมืองภูเก็ตเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แม้งานวิจัยดังกล่าวจะเป็นการให้ความสนใจศึกษาเรื่องเมืองและการเมืองแบบแยกส่วนออกเป็นมิติ แต่ยังคงขาดในส่วนของการทำความเข้าใจลักษณะของพื้นที่เมืองที่ทำการเมืองนั้นทำงาน โดยเฉพาะพื้นที่เมืองซึ่งมีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจมากมายอย่างเมืองภูเก็ต

## ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการพัฒนาเมือง(Urban Development)คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx)ได้วิเคราะห์ถึงกำเนิดของระบบทุนนิยมและกระบวนการสำคัญของระบบทุนนิยม ทั้งในด้านลักษณะการผลิตและกระบวนการสะสมทุน การก่อตัวของชนชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น และการขยายตัวของทุน (ปรกรณ์ เลิศเสถียรชัย, 2556) ซึ่งจะเห็นตัวแสดงข้างต้นขับเคลื่อนอยู่ในเมือง นอกจากเมืองจะเป็นศูนย์กลางความเจริญก้าวหน้า เมืองยังสามารถถูกพิจารณาในฐานะของการดูดซับส่วนเกิน ความอุดมสมบูรณ์ เพื่อผลในการสะสมทุนและความเจริญก้าวหน้าของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ในขณะที่ความสำคัญของเมืองคือทำให้ที่ดินกลายเป็นสินค้าตัวใหม่ที่มีราคาแพง เมื่อเปลี่ยนฐานะของที่ดินจากธรรมชาติสู่การเป็นสินค้าและเป็นต้นทุนในการผลิต

## ระเบียบวิธีวิจัย

1. การเลือกพื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษาเมืองและการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่เฉพาะ โดยศึกษาตั้งแต่การเข้าสู่การเมืองท้องถิ่นของกลุ่มการเมืองที่ได้รับแรงจูงใจมาจากการเติบโตของระบบทุนนิยมในพื้นที่เมืองโดยให้ความสำคัญเมืองเทศบาลนครภูเก็ต ทั้งนี้เทศบาลนครภูเก็ต มีเขตการปกครอง 2 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลตลาดเหนือ มีพื้นที่ 4 ตารางกิโลเมตร มีชุมชน 6 ชุมชน และตำบลตลาดใหญ่ มีพื้นที่ 8.562 ตารางกิโลเมตร มีชุมชน 15 ชุมชน

2. การแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดช่วงเวลาในการศึกษา ได้แก่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึง ปัจจุบัน โดยแสดงถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ทางทุนนิยม ตั้งแต่วิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 โดยพิจารณาตั้งแต่การกระจายอำนาจปีพ.ศ.2540 จนถึงปัจจุบัน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาต่างๆในท้องถิ่น โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 3 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดภูเก็ต สำนักงานสถิติจังหวัดภูเก็ต สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดภูเก็ต Phuket Land Use Policy มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดภูเก็ต กลุ่มงานยุทธศาสตร์และการพัฒนาเมืองจังหวัดภูเก็ต (2) กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรีเทศบาลนครภูเก็ตคนปัจจุบัน, สมาชิกสภาเทศบาลนครภูเก็ต 15 คน, อดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 คน และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดภูเก็ต 1 คน และผู้นำชุมชน 7 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนย่านเมืองเก่าภูเก็ต ชุมชนสามัคคีสามกอง ชุมชนซอยตันโพธิ์ ชุมชนสุทัศน์ ซอย 2 และชุมชนหลังหอประชุม ชุมชนแสนสุข ชุมชนสะพานร่วมพูนผล (3) กลุ่มนักธุรกิจและประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ประธานหอการค้าจังหวัดภูเก็ต นายกสมาคมอสังหาริมทรัพย์จังหวัดภูเก็ต ประธานบริษัทภูเก็ตพัฒนาเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต และสื่อมวลชนจังหวัดภูเก็ต นอกจากนี้ได้มีการศึกษาจากเอกสารชั้นต้น (Documentary Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลค้นคว้าจากหนังสือและงานวิจัยทางวิชาการอื่นๆ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาประกอบในการศึกษา

## ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาเมืองภูเก็ตมาจาก 2 พลวัตหลัก ได้แก่ การพัฒนาของทุนนิยมที่เกิดขึ้นจากการสะสมทุนและความเจริญก้าวหน้าของระบบเศรษฐกิจในเมืองภูเก็ต และนโยบายโครงการพัฒนาที่เกิดจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

### พัฒนาการทุนนิยมในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ตก่อนปีพ.ศ.2540

ตามเอกสารของปโตเลโม (Claudius Ptolemy) นักภูมิศาสตร์และนักเดินเรือชาวกรีก ได้บรรยายถึงเมืองภูเก็ตก่อนปีพ.ศ.2396 ว่าการตั้งถิ่นฐานชุมชนในระยะเริ่มแรกเกิดขึ้นตามเส้นทางคมนาคมทางน้ำเพื่อให้เอื้อต่อการทำเหมืองแร่ดีบุกในการขนถ่ายสินค้าโดยเรือสำเภา (มูลนิธิเมืองเก่า, 2557) แต่เมื่อระบบทุนนิยมเข้ามาสู่เมือง ในช่วงปีพ.ศ. 2450 -2474(อัปสร ณ ระนอง, 2550) ทำให้รัฐไทยต้องเปิดการค้าเสรี เป็นเหตุให้กิจการเหมืองแร่ได้ขยายกลุ่มของผู้ลงทุนจากเดิมผู้ครอบครองทำกิจการเหมืองแร่จะเป็นกลุ่มเจ้าเมืองเพียงเท่านั้น แต่กระแสทุนนิยมที่เริ่มเข้ามาในยุคนั้นจำให้รัฐต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนอื่นได้เข้ามาสู่กิจการเหมืองแร่ในพื้นที่เขตเมืองภูเก็ตโดยเฉพาะกลุ่มชาติตะวันตก ดังจะเห็นได้จากตารางแสดงจำนวนผู้ประกอบการบัตรทำเหมืองแร่ ตามตารางข้างล่างนี้

นามผู้ขอ	ได้บังคับ	ขนาดที่ดิน			ชื่อตำบล อำเภอ	
		ไร่	งาน	วา		
1.มิสเตอร์ แมลคัมตันกัน	อังกฤษ	39	1	68	สามกอง	เมือง
2.บริษัททุ่งคาฮาเบอร์ ทิน เทรดดิ้ง	อังกฤษ	1800	-	-	อ่าวภูเก็ต	เมือง
3.โรเบิน รอท คลูนิส	อังกฤษ	190	1	-	สามกอง	เมือง
4.มิสเตอร์ เฮนรี ยี สก๊อต	อังกฤษ	3000	-	-	นาคา	เมือง
5.บริษัทไซมิคตินซินดิเก้ตลิมิเต็ด	อังกฤษ	31	-	-	นาคา	เมือง
6.บริษัทอีสเอเชียติก	เดนมาร์ก	105	-	-	นาคา	เมือง
7.บริษัทดงกาคอมปานดี	อังกฤษ	111	2	76	บางเหนียว	เมือง

ตารางที่1 ที่มา : “เรื่องบัญชีรายชื่อบริษัทที่ทางการเข้าควบคุมและจัดการกิจการหรือทรัพย์สินในจังหวัดภูเก็ต, พ.ศ.2485”

จุดเริ่มต้นของการขยายเมืองในเขตเทศบาลนครภูเก็ตคือบริเวณรอบที่มีแหล่งแร่ดีบุกมากมายมหาศาล ณ หมู่บ้านทุ่งคา (บริเวณสวนสาธารณะสวนหลวง ร.9 ปัจจุบัน) เมื่อกิจการเหมืองแร่เติบโตทำให้เมืองขยายตัวตามความเติบโตของอาชีพในเมืองนั้น ๆ ซึ่งเมืองภูเก็ตมีอาชีพหลักคือ การทำเหมืองแร่ เมื่อกิจการเหมืองแร่ขยาย (ถนอม พูนวงศ์, 2556) จึงมีความต้องการแรงงานชาวจีนในการทำเหมืองแร่เพื่อเป็นกสิจำนวนมา ความต้องการดีบุกในตลาดโลกทำให้อุปสงค์ต่อแรงงานทำเหมืองแร่เพิ่มขึ้น แรงงานเหล่านี้มีมากขึ้นทุกปี ซึ่งสำหรับระบบทุนนิยม แรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดคลื่นแรงงานอพยพจาก

จีนเข้าสู่เมืองภูเก็ตด้วยเหตุจูงใจทางเศรษฐกิจ เกิดตลาดแรงงานสองตลาดระหว่างอุตสาหกรรมเมืองแร่และการค้าขายที่เพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายเมืองแร่ ขายอุปกรณ์ชุดแร่ และจากการขายเครื่องอุปโภคบริโภคในเมืองภูเก็ต ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทั้งจำนวนประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังปรากฏเมื่อ พ.ศ. 2484 ชุมชนและบ้านเรือนในบริเวณตลาดทุ่งคาเพิ่มขึ้นกว่า 100 หลังคาเรือน ก่อนที่จะขยายเป็น 674 หลังคาเรือน ในพ.ศ.2502 (ที่มา: สถิติข้อมูลทะเบียนราษฎร เทศบาลนครภูเก็ต) การทำเหมืองแร่ดีบุกช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นทั้งจากการค้าขายและด้านการใช้แรงงานของชุมชนในละแวกนั้นและแรงงานจากต่างถิ่น คนที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่จะต้องใช้เครื่องบริโภคอุปโภคจำนวนมาก จึงมีอาชีพมากมายที่เกิดขึ้นจากการทำเหมืองแร่ส่งผลให้เมืองภูเก็ตกลายเป็นเมืองที่มีเศรษฐกิจที่หลากหลาย และกลายเป็นเมืองที่มีรายได้มากเป็นอันดับต้นๆเมืองหนึ่งของประเทศไทย

การขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองภูเก็ตเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลต้องบริหารจัดการปกครองให้เหมาะสมกับเศรษฐกิจเมือง กระทั่งมีการจัดการปกครองแบบเทศาภิบาลภูเก็ต และได้ประกาศยกฐานะให้เมืองภูเก็ตมีฐานะเทียบเท่ากับเมืองกลางในช่วงระยะเวลาเพียง 4 ปีเท่านั้น ทำให้เมืองภูเก็ตมีฐานะโดยอาณาเขตและความสำคัญทางปกครองเทียบเท่าเมืองกลางซึ่งเคยเป็นเมืองใหญ่กว่า และการยกฐานะของเมืองภูเก็ตให้สูงขึ้นเช่นนี้ทำให้เมืองเติบโตและได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างมาก และยังตลาดโลกต้องการแร่ดีบุกมากขึ้นความสำคัญทางเศรษฐกิจของเมืองภูเก็ตก็ยิ่งเด่นชัดขึ้น ทางรัฐบาลได้เลื่อนฐานะเมืองภูเก็ตอีกครั้งโดยไม่ต้องไปอยู่ภายใต้การดูแลของหัวเมืองใหญ่ๆในภาคใต้อีกต่อไป จึงกล่าวได้ว่า ฐานะเมืองภูเก็ตในด้านการปกครองสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

### การเกิดทุนนิยมท้องถิ่นหลังปี 2540

ผลพวงของวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจจังหวัดภูเก็ตในภาพรวมทั้งจังหวัด วิกฤตเศรษฐกิจทำให้ค่าเงินบาทอ่อนตัวส่งผลทำให้ราคาที่ดินทั้งเกาะภูเก็ตตกต่ำจึงเป็นสิ่งจูงใจดึงดูดให้ชาวต่างชาติเข้ามาคว้านซื้อที่ดิน เกิดทุนข้ามชาติและทุนระดับชาติ ซึ่งทำให้พื้นที่ (space) จังหวัดภูเก็ตเกิดการเปลี่ยนแปลง ที่ดินกลายเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางต่อกระบวนการสะสมทุน (วีระพงศ์ ยศบุญเรือง, 2560) ผลการวิจัยพบว่า สำหรับพื้นที่เทศบาลนครภูเก็ตด้วยที่ตั้งที่เป็นพื้นที่เมืองเก่า เป็นศูนย์กลางการค้าและการปกครอง เป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยและเพื่อการพาณิชย์เป็นหลักไม่ได้มีชายหาดซึ่งเป็นจุดขายที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างพื้นที่เมืองป่าตอง หรือพื้นที่เมืองกมลา ดังนั้น พื้นที่เมืองเทศบาลนครภูเก็ตจึงไม่ได้ถูกพัฒนาเมืองด้วยทุนนิยมระดับชาติและทุนนิยมข้ามชาติเฉกเช่นพื้นที่เมืองอย่างเทศบาลเมืองป่าตอง อย่างไรก็ตาม



ความสำคัญของเมืองนครภูเก็ตมีหน้าที่ของเมืองที่เด่นชัดมาตลอดนั่นคือการเป็นเมืองแห่งการค้าและวัฒนธรรมและเป็นมาเช่นนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนับเวลาร่วมกว่าร้อยปี ดังนั้นนักการเมืองท้องถิ่นเทศบาลนครภูเก็ตจึงได้นำวัฒนธรรมอันมีอยู่ในพื้นที่นับร้อยปีมาแปรเป็นสินค้าโดยมีทุนอุตสาหกรรมและทุนภาคบริการเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้เกิดทุนนิยมวัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ จะสังเกตได้ว่าเศรษฐกิจเทศบาลนครภูเก็ตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนหลังเกิดโครงการพัฒนาด้านวัฒนธรรมของเทศบาลนครภูเก็ต

### บทบาทของการเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาเมืองภูเก็ต

การเข้ามาพัฒนาพื้นที่เมืองให้พื้นที่คืนชีพกลับมาค้าขายและทำให้เศรษฐกิจของเมืองกลับมารุ่งโรจน์ได้อีกครั้งถือเป็นนโยบายสำคัญของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นเทศบาลนครภูเก็ตที่ได้วางนโยบายเกี่ยวกับเมืองเพื่อใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งเพราะประชาชนต้องการทราบว่าเมืองจะเดินหน้าไปในทิศทางใด ดังนั้นโครงการพัฒนาเมืองภูเก็ตให้เป็นเมืองแห่งศูนย์กลางการค้าดังที่เคยเป็นมาในอดีตเป็นสิ่งที่นักการเมืองท้องถิ่นต่างตระหนักดีว่าจะช่วยสร้างฐานเสียงในการเลือกตั้งได้ แต่การพึ่งพิงทุนจากข้างนอกไม่ว่าจะเป็นทุนข้ามชาติหรือทุนระดับชาติเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากและไม่สามารถทำให้เมืองพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นการใช้ทุนที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นมาพัฒนาเมืองย่อมจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่า ทุนท้องถิ่นที่ว่า ได้แก่ ทุนวัฒนธรรม ความสำเร็จของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจย่านเมืองเก่านอกจากจะทำให้ฐานคะแนนเสียงเพิ่มมากขึ้นแล้ว นักการเมืองท้องถิ่นที่ถือครองที่ดินในพื้นที่ย่านเมืองเก่าและบริเวณใกล้เคียงต่างก็ได้รับประโยชน์มหาศาลจากค่าเช่าที่ดินที่ราคาเพิ่มสูงขึ้นกว่า 5 เท่า

ผลการศึกษาพบว่า นักการเมืองท้องถิ่นพยายามใช้ประโยชน์จากโครงการที่ตัวเองเป็นผู้กำหนดหรือโครงการที่กำหนดโดยโครงการระดับชาติหรือแม้กระทั่งโครงการใหญ่จากเอกชนผ่านที่ดินที่ตนเองหรือเครือญาติเป็นผู้ถือครอง หรือที่ดินที่ตนมีผลประโยชน์ เพื่อพัฒนาความเป็นเมือง (Urbanization) ออกไป โดยมีจุดมุ่งหมายอันมีนัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) เพิ่มมูลค่าในที่ดินที่ตนเป็นผู้ครอบครองซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ และ 2) พัฒนาเมืองออกไปเพื่อรักษาฐานคะแนนเสียงของกลุ่มเอาไว้ การเมืองท้องถิ่นของเทศบาลนครภูเก็ตเป็นพื้นที่ที่ให้นายทุน (นักธุรกิจ) เปลี่ยนทุนธุรกิจเข้าสู่พื้นที่แห่งอำนาจ โดยใช้ทุนท้องถิ่นที่สะสมมาในรูปแบบต่างๆไม่ว่าจะเป็นทุนการค้า ทุนบริการ ทุนเหมืองแร่ และใช้เงินหรือทุนเหล่านี้ผันตัวเองเป็นหนึ่งในคณะเทศมนตรีเพื่อจะได้ใช้อภิสิทธิ์จากตำแหน่งดำเนินการและกำหนดนโยบายที่เอื้อให้ตนเองและพรรคพวกแสวงหารายได้และกำไรจากพื้นที่เมืองหรือแม้กระทั่งการเข้าไปกุมและจัดสรรค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic Rent) ทำให้นักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้สามารถแสวงหากำไรในอัตราที่มากกว่าระดับปกติที่เกิดขึ้นในตลาดแข่งขันทั่วไป

การก่อรูปของนักรการเมืองท้องถิ่นในเทศบาลนครภูเก็ตมาจากการขยายตัวของชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและใช้ฐานธุรกิจเข้าสู่อำนาจทางการเมือง กลุ่มการเมืองที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่เทศบาลนครภูเก็ตมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2518 ได้แก่ กลุ่มคนหนุ่ม ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษ กลุ่มคนหนุ่มคือผู้กุมอำนาจในพื้นที่เทศบาลนครภูเก็ตมาโดยตลอด แม้ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะมีกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มชาวบ้านสร้างสรรค์ กลุ่มคนรุ่นใหม่ เป็นคู่แข่ง แต่ก็ไม่สามารถชนะกลุ่มคนหนุ่มได้เลย ทั้งนี้การสะสมทุนของกลุ่มคนหนุ่มเกิดจากรวมตัวของนักธุรกิจในพื้นที่ ทั้งนี้ตั้งแต่ปี 2540 ผู้นำคนกลุ่มคนหนุ่ม มี 2 คนได้แก่ ร้อยโทภูมิศักดิ์ หงส์หยก และนางสาวสมใจ สุวรรณศุภพนา ทั้ง 2 ตระกูลเกิดจากการสะสมทุนมาตั้งแต่อดีต ตั้งแต่ทุนเหมืองแร่และทุนพ่อค้าทั้งสิ้น โดยตระกูลหงส์หยกเป็นตระกูลเก่าแก่ที่สุดตระกูลหนึ่งของจังหวัดภูเก็ต เป็นตำนานนายเหมืองแร่ที่มีที่ดินของเหมืองแร่เก่าทั้งในตัวเมืองภูเก็ตและบริเวณใกล้เคียง ดังนั้นจึงมีการสะสมทุนมาตั้งแต่สมัยทุนนิยมเหมืองแร่เรื่อยมาและกลายเป็นรากฐานสำคัญของการนำทุนของตนเองและครอบครัวหรือเครือญาติที่สะสมมา ลงทุนในธุรกิจการเมือง การได้เข้าสู่สนามการเมืองท้องถิ่นในระดับเมืองทำให้มีแนวคิดที่จะพัฒนาผืนแผ่นดินเหมืองแร่ที่ทรุดโทรมและไม่ก่อให้เกิดรายได้พลิกพื้นที่ดินและทำให้เกิดมูลค่าผ่านโครงการพัฒนาของเทศบาลนครในขณะที่มีอำนาจในการบริหารท้องถิ่นในสมัยที่ดำรงตำแหน่งซึ่งถือว่าเป็นการแสวงหาความได้เปรียบจากการเข้าสู่วงการการเมืองท้องถิ่น สำหรับตระกูลสุวรรณศุภพนา เป็นตระกูลที่สะสมทุนมาจากการเป็นเป็นนักธุรกิจที่ค้าขายทองในพื้นที่เมือง และเข้าสู่การเมืองท้องถิ่นโดยการสืบทอดอำนาจต่อจากผู้นำคนก่อน จึงกล่าวได้ว่าการเมืองท้องถิ่นเทศบาลนครภูเก็ตสามารถมองได้สองทางคือ กลุ่มแรกเป็นนักรการเมืองที่สร้างฐานธุรกิจแล้วเข้าสู่พื้นที่ทางการเมือง อีกกลุ่มคือการใช้การเมืองเพื่อขยายฐานทางธุรกิจ สำหรับตระกูลหงส์หยกมีการใช้อำนาจทางการเมืองเข้าไปสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อขยายฐานทางธุรกิจ

## อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาพัฒนาการของระบบทุนนิยมที่มีผลต่อการพัฒนาเมืองในของเขตเทศบาลนครภูเก็ต พบว่าเทศบาลนครภูเก็ตในอดีตเป็นเมืองศูนย์การค้าที่พัฒนามาจากการเป็นเมืองท่าเรือที่มีคนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำการค้าจำนวนมากทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นจึงทำให้ภูเก็ตได้เริ่มก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเหมืองแร่ด้วยการสะสมทุนขั้นพื้นฐานอันได้แก่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นโดยการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติให้กลายเป็นสินค้า เมื่อทุนนิยมในเมืองเติบโตส่งผลให้เมือง(Urban)เจริญและได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับ

เศรษฐกิจที่โตอย่างก้าวกระโดด (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2552) การศึกษาในส่วนนี้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ที่มองเมืองมีหน้าที่ในฐานะของการดูดซับส่วนเกินเพื่อผลในการสะสมทุน โดย ในขณะเดียวกันความสำคัญของเมืองคือทำให้ที่ดินกลายเป็นสินค้าตัวใหม่ที่มีราคาแพง เมืองจึงเป็นฐานปัจจัยการผลิตที่สำคัญของระบอบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อย่างไรก็ตามทุนนิยมในเมืองภูเก็ตไม่ได้เกิดโดยตรรกะทุนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการที่การเมืองท้องถิ่นเข้าไปมีผลในการขยายเมืองด้วย และในขณะเดียวกันนักการเมืองท้องถิ่นก็อาศัยทุนนิยมเพื่อขยายฐานทุนของตนเองผ่านโครงการพัฒนาเมือง ในขณะที่การศึกษาเรื่องเมือง เช่น ทียบัตร์กับบุญคุณเป็นการมุ่งจุดสนใจไปที่ระบบอุปถัมภ์ที่ให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งที่มีแค่ 4 ปีครั้ง ซึ่งไม่สามารถทำให้เห็นภาพว่าเมืองเมืองหนึ่งว่าเติบโตได้อย่างไร สอดคล้องกับงานของผาสุก พงษ์ไพจิตร (2549) ที่มองว่าการที่นักธุรกิจเข้ามามีบทบาทกับการเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ทางธุรกิจในรูปแบบหนึ่งเพื่อช่วยคุ้มครองหรือมีอิทธิฤทธิ์ในทางธุรกิจ ในกรณีของจังหวัดภูเก็ต กลุ่มทุนจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ ทุนท้องถิ่น ทุนระดับชาติ และทุนข้ามชาติ ซึ่งพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลนครภูเก็ตทุนนิยมที่มีบทบาทมากที่สุดที่ทำให้เมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคือทุนนิยมวัฒนธรรมเพราะทุนนิยมวัฒนธรรมในเมืองภูเก็ตถูกนำมาเพื่อพัฒนาพื้นที่ (space) ในเมือง เพราะฉะนั้นการขยายเมืองเกิดจากโครงการที่มาจากการเมืองท้องถิ่นเป็นส่วนสำคัญ ทั้งหมดนี้จึงเป็นส่วนประกอบสร้างและแรงจูงใจในการที่นักการเมืองท้องถิ่นมาเล่นการเมืองในระดับเมือง เมื่อเมืองเป็นพื้นที่สำคัญที่ทำให้ทุนนิยมทำงาน การเมืองท้องถิ่นนครภูเก็ตในระดับเมืองจึงเป็นการเมืองที่มีความน่าสนใจ ในมิตินี้ สำหรับพื้นที่ในเขตเทศบาลนครภูเก็ต ทุนนิยมท้องถิ่น การเมืองท้องถิ่น และเมือง คือ 3 ประสานสำคัญที่ส่งเสริมและทำให้พื้นที่เมืองนครภูเก็ตพัฒนาได้อย่างยั่งยืนจนมาถึงปัจจุบัน

## สรุป

ทุนนิยมท้องถิ่นหรือทุนนิยมวัฒนธรรมมีผลต่อการสร้างเมืองในเทศบาลนครภูเก็ตและส่งผลไปถึงการเมืองในระดับท้องถิ่นเพราะผลประโยชน์ทางธุรกิจขนาดใหญ่ในเมืองทำให้นักการเมืองที่เข้ามา ได้รับผลประโยชน์จากเมืองที่เติบโต ดังนั้นเมือง (urban politics) จึงเป็นพื้นที่ของการต่อสู้เชิงอำนาจ และการต่อสู้ทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้การเมืองในระดับเมืองของเทศบาลนครภูเก็ตจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเมืองภูเก็ต

## เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ คำจันทร์. (2547). *ความนิยมของพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้: ศึกษากรณีเขตการเลือกตั้งที่1 และที่10 จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ญาณันท์ สุกบุญพาณิชย์. (2554). *ประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ตสมัยใหม่ พ.ศ. 2500 – 2550*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถนอม พูนวงศ์. (2556). *ประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย. (2556). บทปริทัศน์หนังสือ เรื่อง อ่านมาร์กซ์ในเมือง (ชบถ). *Journal of Social Research*, 36(1), 139 - 150.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2549). พลวัตทุนไทยและแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจการเมืองไทย : บททดลองเสนอการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ จากกรอบวิเคราะห์ธนาภิวัตนาการเมือง. *วารสารฟ้าเดียวกัน*, 4(3), 74 – 93.
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. . (1 พฤษภาคม 2552). *การเมืองกับนโยบายการพัฒนาเมือง*. สืบค้นเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2561, จาก [www.polsci.chula.ac.th/pitch/urbanpolitics2010](http://www.polsci.chula.ac.th/pitch/urbanpolitics2010)
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2560). *เมืองกินคน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษามหาชนและเมือง.
- ภิญโญ ต้นพิทยคุปต์. (2553). *นักการเมืองถิ่นจังหวัดตรัง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2546). *ทุนจีนปักชำใต้*. กรุงเทพฯ : ทิปป์ พอยท์.
- วีระพงศ์ ยศบุญเรือง. (2560). *ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยในปริทรรศน์ประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2558). *หีบบัตรกับบุญคุณ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์อาเซียนศึกษา.
- อัปสร ณ ระนอง. (2550). *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากกิจการเหมืองแร่ดีบุกสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต พ.ศ. 2484 – 2530*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Marc Askew. (2008). *Performing Political Identity the Democrat Party in Southern Thailand*. Bangkok: O.S. Printing House.

